

Presidendi rahvaluulepreemia ja arhiiviaasta 2010

Rahvaluule kogumispreemiad 2010. aastal tehtud talletamistöö eest andis Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves kätte emakeelepäeval, 14. märtsil. Aktu- sel tunnustati ka teisi rahvaluule arhiivi kaastöölisi ja parimaid lasteaiapärimuse kogujaid.

Presidendi rahvaluulepreemia said 2010. aasta kogumistöö eest kolm inimest. Nende vahendusel arhiivi laekunud võib iseloomustada kui temaatilisi kogusid.

Maire Sala annetas arhiivile aastail 1997–2010 loodud matmiskombestiku ja kalmistukultuuri teemalise kogu. See sisaldab süstematiseeritud ja andmestikuga varustatud mustvalgeid ja värvilisi originaalfotosid (1228), uskumuste ja kommete kirjapanekuid, salmikuid, originaaldokumente ja nende koopiaid ning muud käsi- kirjalist ainet (900 lk), pisitrükiseid (1304 laululehte), ajaleheväljalõikeid, filmi- materjali jm. Suurima osa kogust moodustavad Viljandimaaga (eriti Halliste ja Karksi kalmistute ja kirikutega) seonduvad või sealt pärit materjalid. Maire Sala elab ja töötab Karksi-Nuias, kus peab matusebürood. Pidades eesti matustekultuuriga seon- duva talletamist oma südameasjaks, on ta koostanud ka raamatud *Igaviku teele: Eesti matusetraditsioonid ja tänapäev ning hauaplatside kujundamine* ja *Viljandimaa kalmistute lugu*. 2010. aastal eksponeeriti Eesti Rahva Muuseumis tema koostatud näitust “Eesti matus. Eesti kalmistu- ja matmistraditsioonid ning tänapäev”.

Presidendi rahvaluulepreemia laureaadid Ellen Randoja, Anni Oraveer ja Maire Sala president Toomas Hendrik Ilvesega. Alar Madissoni foto 2011.

Anni Oraveer on aastail 2007–2010 arhiivile saatnud 712 lk kirjapanekuid ja umbes 20 tundi helisalvestusi. Need sisaldavad Eesti pimedate kogukonna pärimust: naljandeid, pajatusi, anekdoote, perekondlike jm tähtpäevade kombestikku, laule ja pillilugusid, isikuloolist ja eluolulist ainet; ning teise suure valdkonnana seto pärimusel põhinevaid murdejutte koos arhiivi jaoks lisatud kommentaaridega. Anni Oraveer on sündinud 1942. aastal Setumaal ja elab Haapsalus. Anni ei näe ning vormistab oma kaastööd pimedatele ja vaegnägijatele mõeldud kõneprogrammiga varustatud arvuti abil ning lähetaab ERAle enamasti failidena e-kirja teel või plaatidele kirjutatuna. Anni Oraveeril on ilmunud ka mitmeid juturaamatuid, näiteks eestikeelsed *Siil ja jänes* ning *Tegu ja tagajärg*, setukeelne *Seto rahvas murrõh ja rõõmuh*. *Tegu ja tagajärg* on ilmunud ka punktkirjaväljaandena.

Ellen Randoja kaastöö koosneb 188 lk üleskirjutustest, mis sisaldavad tema 19. sajandil sündinud vanavanematelt, vanematelt, sugulastelt ja naabritelt Põhja-Tartumaal lapsena kuuldud pärimust: rahvalaule ja jutte (muinasjutud, mõisapärimus, naljandid jm), Teise maailmasõja aegset ja järgset ning nn kolhoosipärimust (värvikaid pajatusi kohalikest inimestest, sõduri-, nalja- ja pilalaule, anekdoote jm). Ta on kirjutanud kakupärimusest väga ilmekalt, enda elu- ja isikuloolises kontekstis. Ellen Randoja on sündinud 1929. aastal ja elab Palamusel.

Mullu laekus Eesti Rahvaluule Arhiivi umbes 8000 lehekülge kirjapanekuid, sealhulgas 36 laulukladet, 340 tundi helisalvestusi, umbes 170 tundi videosalvestusi ning üle 3200 foto. Esindatud on tänapäevased laulu-, pillimängu, tantsuainese ja pidude-pulmade jäädvustused, paikkondlik pärimusmaterjal, eesti diasporaa pärimuslik ja biograafiline materjal, rahvusvähemuste ning laste- ja noortefolkloor, mitmesugune kogukondlik aines, e-kirjade teel levivad netinaljad, kettkirjad jm internetifolkloor ja palju muud.

Elmise aasta näo meie kogumistööös määrasid eripalgelised kogumisaktsioonid. Kahe suurema käigus jäädvustati ametipärimust, teatri- ja lasteaiafolkloori.

Teatripärimust koguti Kultuurkapitali toetusel Eesti teatrites augustist detsembrini. Sihtrühmaks olid nii lavapealsed kui ka -tagused teatritegelased klienditeenindajatest ja administratiivtöötajatest lavajõududeni. Juttu aeti ka juba pensionil teatritöötajatega. Eesmärk oli talletada teatrielust ja seal töötanud inimestest meenutusi ja pajatusi, mis tihti ringlevad vaid suuliselt. Projekti jooksul helisalvestati umbes 70 intervjuud (üle 80 tunni). Projektijuht oli ERA teadur Ave Tupits, kogumistöösse kaasati Tartu Ülikooli rahvaluule, etnoloogia ja teatriteaduse osakondade tudengeid.

Möödunud aasta 15. oktoobrist selle aasta jaanuari lõpuni toimus kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna ja Eesti Rahvaluule Arhiivi korraldatud lasteaiapärimuse kogumisvõistlus. Küsitluskavale vastas ligi 80 õpetajat-kasvatajat kogu Eesti lasteaeadeast. Lasteaiapärimuse all mõeldakse nii laste endi loodud ja ühelt lastepõlvkonnalt teisele levivat pärimust kui ka täiskasvanutelt lastele vahendatud traditsioone. Vastustes kirjeldati tähtpäevi ja pidusid, laste mängu, ütlemisi, salme ja laste pärimusjutte. Tulemusi kokku võttes tões võistluse eestvõtja, folkloristika osakonna teadur Piret Voolaid: “Tänane lasteae peegeldab meie aega – mitmekesisist ja eripalgelist, võimalusterohket, lapselikult helget, kuid teinekord ka murelikku ja ärevat, kuid ometi püsivatest traditsioonidest läbipõimitut ja samas uuendustele avatut. Lastepärimus on pidevas suhtluses täiskasvanumaaailmaga, olles selle mini-

muldel, milles väljenduvad väga hästi täiskasvanute väärtused, sõltugu need igast kodust eraldi või ühiskonnast laiemalt.” Ühevõrra väärivad jäädvustamist nii õpetajate korraldatud rahvakalendri tähtpäevade tähistamised kui ka kirjeldused tänapäeva lasteaialaste rollimängudest. Lasteiapärimuse kodulehel (<http://www.folklore.ee/kp/lp/>) on kirjas kõigi võitjate nimed.

Maa ilma tabanud aprillikuise Islandi tuhamäe vulkaanipurskest ajendatuna loodi mullu 20. aprillil operatiivseks folkloorikogumiseks rahvaluulearhiivile ka institutsionaalne Facebooki-konto, mis pakub iga päev lugemiseks ühe arhiiviteate ja annab ülevaate arhiivis toimuvast. Et samalaadse kogumisaktsiooni käivitasid ka mitmed meediakanalid, tuli vastuseid suhteliselt vähe ja ennekõike lähiringist – folkloristidelt. Siiski võib välja tuua, et häda ja õnnetus peegeldub pärimuses koheselt koomilises võtmes käibivate anekdootide ja muude lühivormidena.

Arhiivi kogude täiendamist on jätkanud mitmed meie teenekad kaastöölised. Kaie Humal on vahendanud Viljandimaa Valma küla erinevate talude (Lorupi, Kipre, Türgi) elanike elu kajastavaid fotosid ning toonud mitmeid vanemaid fotoalbumeid; Elmar Maasik tegi arhiivile väärtusliku annetuse, kinkides meile 15 kladet, teiste hulgas ka oma isa lauluklade. Salmikuid ja albumeid annetas ka Hillar Palamets ja mitmed teised.

Tiit Birkani vihik “Folk-lori” sisaldab mitmelt poolt kuulnud jutte, lugusid ja salme. Neeme Mets Saaremaalt kirjutas samuti vihikutäie lugusid. Kirjapanekud on saabunud ka Kaleph Jõulult ja Leida Oeseljalt, viimaselt pärineb ka aastakümnete jooksul kogutud ümbrikupiltide kogu, aga ka rohkelt ajaleheväljalõikeid ja muud. Loo Järvekülgi pani 98 leheküljel kirja oma eluloo. Maria Kukka (Helbi koori liige Setumaalt) laulis lindile, aga saatis meile üleskirjutustena ka omatehtud laule. Triin Kusmin, Aarne Suu ja teised jätkasid Riikliku Metsamajandamise Keskuse egiidi all toimuvat pärandkultuuri inventeerimist ning selle käigus kohapärimuse, aga ka teiste rahvaluuleliikide kogumist.

On tore, et mitmelt poolt veel tuleb välja erinevaid andmeid Jakob Hurda korrespondentide kohta. Viis fotot korrespondent Hans Mellesest leidis ja saatis meile Anu Haak. Hoopis uuemast ajast pärineb aga Age-Kristel Kartau kaastöö, tema kogus Tai massaažiga tegelnud eestlaste mõtteid ja elulugusid. Hiie Asser aitas koguda koolipärimust vene õppekeelelega Annelinna gümnaasiumis. Suupilli- ja lõõtsamängija Eduard Einmann kinkis arhiivile fotosid kapell Umba tegemistest. Katrin Kumpan kirjutas Ingrid Rütli ärgitusel üles ansambli Kihnumua ja Kihnu rahvamaja lood.

Ingerisoomlaste pärimuse talletamist jätkas Liilia Laaneman, viies läbi eluloolisi intervjuusid Eestis elavate ingerisoomlastega, Tiiu Jaago salvestas laule ja eluloolisi jutte, Maret Lehto kaastöö keskendus Muhu laulupärimusele, Jaan Malin saatis mitmesugust netifolkloori ja muud ainet. Mitmekesisit internetis levivat folkloori saatsid Mari Reilson, Signe Kure, Anne Lange jt.

Sellel aastal on kaalukad olnud erinevad tudengite õppimistöo tulemusena laekunud kogud. Lisaks tänavustele kaastöölisele tunnustati ka seoses juubelisünnipäevaga teenekat folkloristi ja kogujat, Tallinna Ülikooli emeriitprofessorit Pille Kipparit, kes on Eesti Rahvaluule Arhiivile andnud juhendajana üle mahuka Tallinna Pedagoogika-ülikooli/ TLÜ eesti ja vene tudengite poolt kirja pandud folkloorikogu (anekdoodid, kaasaegsed kombekirjeldused, lühivormid ja keele-ning fraseoloogiline aines jm), kooli-, tudengi- ja sõdurifolkloori, kogukondlikku ainet (nt punkarite pärimust), perepärimusi, sugupuid jpm, lisaks tudengite folkloorialaseid lühiuurimusi.

Pille Kippari tööd jätkab Tallinna Ülikoolis Marju Kõivupuu, kellelt 2010. aastal laekus 566 lk käsikirjalist materjali. Põhiliselt on tegemist nüüdisfolklooriga, nagu linnafolkloor, õudusjutud, sõdurifolkloor, mitmesugused tänapäevased uskumused ja palju muud. Märkimist väärivad ka anekdoodid eestlastest ja venelastest, neid on kogunud mõlemast rahvusest noored.

Tartu Ülikooli tudengid käisid septembris välitöödel Kihnus. Neid juhendasid Ergo-Hart Västriku, Merili Metsvahi, Elo-Hanna Seljamaa ja Pihla Siim. Mahukas kogu teeb sisselõike Kihnu saare kultuuritraditsiooni aastal 2010, nii, nagu nägid seda tudengid.

Tänavusel Viljandi Pärimusmuusika festivalil, mille teemaks oli tants, pidasid viis Tallinna Ülikooli koreograafiatudengit päevikut, pannes kirja oma muljeid kuuldu-nähtu ja tehtu kohta. Tudengeid juhendas Sille Kapper.

Astrid Tuisk

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

27. jaanuaril jagas Akadeemilises Rahvaluule Seltsis kultuurimuljeid ja kommenteeris pilte Iisraelist Tuuli Otsus.

23. veebruaril avati ARSi koosolekul Eesti Kirjandusmuuseumi saalis Põlva Käsitööklubi muistendite ja legendide teemaline pannoo "Põlva kihelkonna muistendid tekstiilis". Näituse saamislugu tutvustasid klubi liikmed Egle Linnus, Mare Põld ja Taivi Kaldma. Mari-Ann Rimmel Eesti Rahvaluule Arhiivist pidas ettekande "Muistendid ja pildid".

7. aprillil rääkisid ARSi koosolekul Merili Metsvahi, Pihla Siim ja Ergo-Hart Västriku Tartu Ülikoolist. Kuulajatega jagati sõna ja pildi vahendusel reisi- ja konverentsimeenutusi Kirde-Indiast (Kamakhya tempel, Khasi külad Meghalayas ja ISFNRI vahekonverents Shillongis 22.–25. veebruarini).

Eesti Rahvaluule Arhiivis

28. jaanuaril sai Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri aastapremia Anu Korb Siberi eestlaste rahvapärimeuse pikaajalise kogumise ja uurimise ning sariväljaande "Eesti asundused I–V" koostamise eest.